

שבילים בחסידות ברסלב

יום ו', ערב שבת פרשת שמניני | כ"ה בניסן ה'תשע"ע

מכתב לחזקיהו...

"חי חי הוא יודך כְּמוֹנֵי הַיּוֹם" (ישעיה לח, יט), בְּמֵה אֶקְדָּם ה' אֶכְפֵּי לְאַלְהֵי-מִרוֹם שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנָה זֹהָ, לְחַזוֹת בְּנוֹעַם ה' וּלְבַקֵּר בְּהִכְלוֹ. שִׁמְעוּ נָא וְאִדְבַּרְהָ, הִנֵּה הַיּוֹם הַזֶּה – יוֹם בְּשׁוֹרָה, לְהַגְדִּיל תוֹרָה וְלְהַאֲדִירָהּ, וּלְתַתּ לַפְּנִיכִם תְּשׁוּרָה, בְּבֵית גְּנוּזִים עַד כֹּה צָרוּרָה, כַּעַת יֵצֵא לְרֵאוֹת אִוְרָה.

מֵה נִפְלָאוּ דְרַכֵּי הַהִשְׁגָּחָה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁבַחְרָה לְפַתּוֹחַ אֶת הַקִּיץ הַבָּא עֲלֵינוּ לְטוֹבָה, זֶה הַסּוּגֵר מֵעַגְלָה שֶׁל מֵאֲתֵיִם שָׁנָה לְהַתִּישְׁבוֹת רַבִּינוּ הַקְּדוֹשׁ בְּעִיר אֹמֶן, בְּגִלּוֹי מֵרַגֵּשׁ וּמִפְעִיעִים לְבַבּוֹת – מִכְּתָב הַכְּתוּב בְּעֵצִים כְּתָב יָד קְדוֹשׁ שֶׁל רַבִּינוּ, שֶׁנִּכְתַּב בְּאוֹמֶן בְּר"ח תְּמוּזָה תְּק"ע, בְּאַמְצַע הַקִּיץ הַנִּשְׁגָּב הַזֶּה, קִיץ שְׁבוּ פִּעַל רַבִּינוּ 'תִּיקוֹנִים עֲצוּמִים נִפְלָאִים וְנוֹרָאִים מֵאֵד – אֲשֶׁר לֹא תִּמְלָא אֵינָן מִשְׁמַע' (חַיִּי מוֹהֲר"ן רִיז).

לְפָנֵיכֶם הַמְּכַתֵּב הַיֶּקֶר, מֵעוּטֵר בְּהַעֲרוֹת וְהָאֲרוֹת, בְּנִסְיוֹן לְפַתּוֹחַ צוֹהֵר לְאוֹתָם זְמַנִּים קְדוּמִים וּמוֹפְלָאִים – מִי יִתְּנֵנִי כִּיְרַחֵם קְדָם... בְּהִלּוֹ נְרוֹ עֲלֵי רֵאשִׁי.

הכתב והמכתב

בְּצַהֲרֵי יוֹם שֶׁנִּכְפַּל בּוֹ 'כִּי טוֹב' – אֶסְרוּ חַג פֶּסַח שְׁעֵבֵר עֲלֵינוּ לְטוֹבָה, מִיִּדַע אוֹתָנוּ יִדְיָנוּ הַיֶּקֶר רַבִּי שְׁמוּאֵל אֲבָרָהָם תְּפִלִּינְסְקִי הִי"ו עַל מִכְתָּב לֹא מוֹכֵר שֶׁל רַבִּינוּ הַק' רַבִּי נַחֲמָן מְבֵרְסֵלֵב, הַשּׁוֹכֵן לוֹ כְּבוֹד בְּפִאתֵי סֶפֶר לוֹעֲזֵי בִשֶׁם 'פּוֹטוּגְרַפִּינְג דֵּה גֵ'וֹאִישׁ גַּיִישׁ' הַמְכִּיל תְּמוֹנוֹת מִן הַמְשַׁלְּחוֹת הָאֲתוֹנוֹגְרַפִּיּוֹת שֶׁל הַחוֹקֵר ש. אֶנ-סְקִי, שֶׁנִּדְפְּס לְאַחֲרוֹנָה בַּחו"ל. וְיֵהִי בְּשִׁמְעֵנוּ אֶת הַבְּשׁוּרָה הַלְּזוֹ, לֹא הַתְּמַהְמַהְנוּ כֻּלָּל וְכֻלָּל, וְתִכְפֵּן שִׁמְנוּ אֶת פְּנֵינוּ יְרוּשְׁלַיִמָה לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עֵינֵינוּ בְּצַחְצוּחוֹת וְלִיהִנוֹת מִזִּיו כְּתָב יָדוֹ הַקְּדוּשָׁה. וּבַחֲסָדֵי שָׁמַיִם עֲלֵינוּ, כְּשֶׁאֵנוּ מְשׁוּוִים אֶת זֶה הַחֲדָשׁ לְכְתָב יָדוֹ הַקְּדוֹשׁ הַיּוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר, הַתְּבַרֵּר – לֵלֵא כֹל סֶפֶק – כִּי אֵךְ זֶה שְׁקוּיָהוּ מְצָאָנוּ רְאִינוּ, וְאֵכֵן מְדוּבָר בְּמִכְתָּב מְקוּרֵי שֶׁנִּכְתַּב עַל יַדֵּי רַבִּינוּ הַקְּדוֹשׁ בְּעֵצָמוֹ – יְדִיו גְּלִילֵי זָהָב טִהוֹר. בְּגִיל וְשִׁשׁוֹן הַחִילוֹנוּ לְשֶׁאוּב מִמַּעֲיִנֵי הַיְשׁוּעָה, כְּשֶׁאֵנוּ קוֹרְאִים בְּקוֹל אֶת דְּבָרֵי הַמְּכַתֵּב הַיֶּקֶר הַלְּזָה.

בְּעִזָּה הַי"ת [= בעזרת ה' יתברך] ר"ח תמוז

לְכָבוֹד אַהוּבֵתֵי בְּתֵי הַצְּנוּעָה וְהַחֲסוּדָה הַחֲכַמְנוּיֹת [!] אֲשֶׁת חֵיל מֵרַת אֲדִיל תַּחֲיֵי ע"ש [= עם שלום] בְּעֵלְךָ הוּא חַתָּנִי הַרְבֵּנִי הַמוֹפְלָא הַנְּגִיד מוה"ו [= מורנו הרב] יוֹסֵף שִׁיחִי מוהוֹדְעָנָא שֶׁב"ה [= שְׁבָרוּךְ-הַשֵּׁם] אֲנִי בְּקוֹ הַבְּרִיאָה [= הַבְּרִיאוֹת] כֹּה יִתֵּן הַשֵּׁם וְכֹה יוֹסִיף אֲמֵן

כְּרֵאוֹת כְּתָב זֶה תְּרַאֵה עִם יְדִידֵי ר' מִשֶׁה בַּהֲרַב לְנִסְוֵע לְלֵאמֹפֶאֶרְסְקֵע [- שם של פּרִיץ מְסוּיִם] לְגַבּוֹת אַהוּבֵי הַמַּגִּיעַ לִי כִּי הַיּוֹם בְּר"ח [= בְּרֵאשׁ חוֹדֶשׁ] הַזְּמַן פְּרַעוֹן וְאֵם ר' מִשֶׁה הוּא בְּמַחְלֻקַּת עִם הַפְּרִיץ הַנ"ל [= הַנּוֹכֵר לְעִיל] תְּרַאֵה לְנִסְוֵע עִם אִישׁ אַחֵר גַּם תְּגַבֵּה שֶׁאֵר חוֹבּוֹת הֵינּוּ אֲצֵל ר' מוֹרְדְכִי בַּהֲרַב גַּם אֲצֵל ר' קֶלְמָן גַּם בְּעַד הַי"ש"ש [= הַי"ן-שְׁרָף] בְּקֶאֱנֵטָאָר [= בְּחֹדֶר הַחֲשׁוּבּוֹת] גַּם אֲצֵל ר' מִשֶׁה בֵּן הָעֵנִי וְהַכֵּל תְּבִיא בְּעֵצָמְךָ לִידֵי

לק"ק [= לקהלת קודש] **אומאן** ותזרו בדבר הזה גם תשלח לי החפצים [!] שלי ותו לא מידי רק חיים ושלום
מנאי אביכם הדש"ת [= הדורש שלומכם תמיד] **ומצפה לראותכם בחיים ושלום** נחמן מאומאן
ולפרוס בשלו' כל אנשי שלומינו ולהודיע לי מהחדושין שנתחדשו שם

[- ההמשך נכתב במאונך, בצדו הימני של המכתב]

ובאם שאין לך פנאי לבוא בעצמך מחמת בארדטשיב [= ברדיטשוב - העיר המפורסמת] **תשלח לי המעות ע"י ר'**
זלמן
נחמן הנ"ל

ובכן, בעוד עיניכם צופיות ומתענגות על האומ"ר הבא מן החדש, שְמָחוּ לְפָנֶיךָ כְּשִׁמְחַת בְּקֶצֶיר, הבה נגילה ונחלק שלל, שלל צבעים רקמה, להתבונן בכל פרט מקרוב, ולהודות לעושה אורים גדולים - כי לעולם חסדו. את המכתב נחלק לפרקים ונעיין בכל אחד מהם לחוד. במאמר הבא נצרף את כל החלקים יחדיו, ונלבן את המשמעות הכוללת של המכתב. בכותרת של כל פרק נציג קטע מפוענח מן המכתב, ולאחריו נתמקד בהבהרת ענייניו וקורותיו, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

א.

בעזרת ה' יתברך, ראש חודש תמוז

תאריך זה, יחד עם הנתון כי את המכתב כתב רבינו בתקופת מגוריו באומן, מיידיעים אותנו כי מדובר בתמוז האחרון לימי חייו הק', ראש חודש תמוז של שנת תק"ע. ראש חודש חל אז ביום ב' ו'ג' לפרשת קרח (- בחוץ לארץ).

ב.

לכבוד אהובתי בתי הצנועה והחסודה החכמניות [!] אשת חיל מרת אדיל תחיה, עם שלום בעלך הוא חתני הרבני המופלא הנגיד מורנו הרב יוסף שיחיה.

המכתב פותח בפנייה לבת הצדקת מרת אדל, היא הבת הראשונה שנולדה לרבינו בשנות התק"מ המאוחרות, ששמה בישראל נקרא על שם הסבתא הצדקת מרת אדל, בתו של הבעל-שם-טוב הק'.

בהמשך פונה המכתב לבעלה של מרת אדל, הוא חתנו של רבינו - 'הרבני המופלא הנגיד' רבי יוסף, המוכר בז'רגון הברסלבי כר' יוסֶקָה, שהיה בנו של הרה"ק רבי אברהם דוב מחמלניק (מבני היכלא של הבעש"ט). רבי אברהם דוב נשא לאשה את נכדתו של הרה"ק רבי יעקב יוסף מפולנאה (מחבר הספר 'נולדות יעקב יוסף'), ועל שמו קרוי הנין - ר' יוסף דנן.

יש לציין שבין מכתביו של רבינו (המופיעים בתחילת הספר 'עלים לתרופה'), מופיע מכתב נוסף הממוען לר' יוסקה זה, שבו מכנה אותו רבינו בשם: ר' יושֶע - כינוי אידישאי מובהק.

ר' יוסקה וזוגתו מרת אדל היו בתקופה זו קרוב ל-10 שנות נישואין, ומגוריהם היה בברסלב. בשונה משאר בנותיו הנשואות של רבינו שגרו בריחוק מקום: אחת בקרמנצ'וג, והשניה בארץ ישראל.

סגנון הפתיחה 'לכבוד אהובתי בתי הצנועה' מוכר לנו גם ממכתבים אחרים של רבינו לבתו השניה מרת שרה, משנת תקס"ט.

המלה 'החכמניות' המופיעה כאן, אינה אלא המלה 'החכמנית', והיא מוכרת לנו גם ממכתב אחר לבת מרת שרה,

שהאוטוגרף (- המכתב המקורי) שלו שרד עד לימינו אנו, וצילומו מופיע ב'עלים לתרופה' - מהדורת 'תורת הנצח' (ירושלים תש"ס), בעמוד י"ד. הכתיב המיוחד הזה אינו יחיד מסוגו, ושכמותו מופיעים רבות בספרותינו (כגון: 'האמתיות' במקום 'האמתית') ובספרים רבים של יהודי מזרח אירופה מאותה תקופה. והסיבה לכך נעוצה בהבדלי הברה ומבטא ובסוגיות דקדוק שונות, שאין כאן מקומן.

ג.

מהודענא שברוך-השם אני בקו הבריאה, כה יתן השם וכה יוסיף, אמן.

ההודעה המיוחדת וההודאה המייחלת על המצב הבריאותי הטוב, מתחבר היטב לרקע הכללי של אותה תקופה אחרונה לימי חייו הק' - שבה סבל רבינו ממחלת שחפת קשה למעלה משלש שנים. בסוף ימיו התבטא רבינו כי במשך כל אותם שנים קשות הוא 'חי בנס' (ימי מוהרנ"ת' נ), וכעדוהו של רבי נתן (שם כז): 'אשר כמעט שנגווע בכל יום ויום'. אלא שכמובן היו עליות ומורדות במצב הבריאותי, וכאשר רק הוטב מעט הרי שזה היה נקרא 'בקו הבריאה'.
הסגנון 'כה יתן השם וכה יוסיף' הוא גם כן מאפיין בולט במכתבי רבינו האחרים.

ד.

כראות כתב זה, תראה עם ידידי ר' משה בהרב לנסוע ללאמפארסקע - לגבות החוב המגיע לי, כי היום

בראש חודש הזמן פרעון. ואם ר' משה הוא במחלוקת עם הפריץ הנ"ל, תראה לנסוע עם איש אחר.
בקטע זה והבא אחריו פונה רבינו בבקשה מחתנו ר' יוסקה להשתדל בגינו בגביית החובות שאישים שונים חייבים לו, החל בפריץ בשם לְמִפּוֹרְסָקָה, וכלה בעשירים מבין חסידיו.
את גביית החוב מהפריץ הגוי - שזמן-פירעונו הגיע זה עתה בראש חודש תמוז, מבקש רבינו לעשות בצוותא עם עוד אחד (מטעמי בטיחות...), אלא שבעדיפות ראשונה נמצא 'ידידי ר' משה בהרב', ורק אם אותו ר' משה איננו מסוגל כעת לבקר את הפריץ (עקב מחלוקת) - הרי שיש לחפש לו מחליף.
זה משה האיש - ידענו את שמו ממקומות רבים ושונים, החל במכתביו של רבינו עצמו, וכלה במכתביו של מוהרנ"ת ובדברי הימים לחסידות ברסלב.
בשפתה של ברסלב הוא מוכר כ'משה חִינְקֵס' - אחד העשירים שתמכו ברבינו בעת התיישבותו בעיר ברסלב, וסיפורים כאלה ואחרים קשורים בדמותו לאורך שנים רבות (ראה לדוגמה: 'כוכבי אור' ח"א, אות ז-ח; 'מי התלאות'; דברי המעתיק ב'עלים לתרופה' מכתב מפרשת לך לך תקצ"ה), ואין כאן המקום לגולל באריכות את דברי ימיו של האיש, ועוד חזון למועד אי"ה.

ה.

גם תגבה שאר חובות, היינו; אצל ר' מרדכי בהרב, גם אצל ר' קלמן, גם בעד היין-שרף ב'קאָנְטָאר', גם אצל ר' משה בן הָעֵנִי. והכל תביא בעצמך לידי לקהלת קודש אומאן. ותזרז בדבר הזה. גם תשלח לי החפיצים [!] שלי, ותו לא מידי רק חיים ושלום.

בקטע זה מונה רבינו חובות נוספים עם כתובות מדויקות, שעל ר' יוסקה להשתדל בגבייתן. מבין שלשת האישים המנויים כאן - רק שמו של אחד מוכר וידוע, הוא ר' משה בן הָעֵנִי - המפורסם בתולדותיה של ברסלב כ'משה

הַעֲנִיעַס' – המכונה כן על שם אמו מרת 'הניה'. שמו של ר' משה דנן מופיע גם כן רבות במכתבים אחרים של רבינו (הקורא הרגיל שאינו מצוי בתולדותיה של ברסלב עלול להפוך את ר' משה דנן לבנו של עני מפורסם... ועל כך נמליץ בצחות: 'הזהרו בבני עניים'...). שמותייהם של שאר האישים: ר' מרדכי בהרב ור' קלמן – נראים לכאורה כלא מוכרים ולא ידועים, אלא שיייתכן לזהותם עם האישים: רבי מרדכי רוטנזייט ורבי קלמן טולטשינסקי, שחיו באותה תקופה ושמו מוזכר במקורות שונים (ראה 'שיח שרפי קודש' ח"ב קסט, קעג, תשמו. ח"ג קעה; 'מכתבי מוהרנ"ת' כתב יד, מכתב מיום ג' ויצא תר"ג, ובמכתב מיום ב' תרומה תר"ג. וראה עוד בעלים לתרופה' במכתב מיום ד' שלח תקצ"ה, ואכמ"ל).

ומן חובות האישים אל חוב היי"ש שעליו כותב רבינו: 'גם בעד היין-שרף ב'קאנטאר'. תחילה נחדד את משמעות המלה האידישאית 'קאנטאר', שאגב מופיעה גם כן במכתביו של רבי נתן (מכתב מיום א' צו תקצ"ח: 'בית הקאנטאר'), ונתרגמה לשפה המדוברת בימינו – חדר עסקים, ובסגנון דאז – 'חדר החשבונות'.

מהו בדיק החוב 'בעד היי"ש' שר' יוסקה אמור לגבות באותו חדר עסקים – לא ברור כל כך, והדבר נתון להשערות שונות. אולם ייתכן מאד כי העניין קשור לאותן חנויות שהיו בבעלות רבינו בעיר מז'בוז' (ראה 'ימי מוהרנ"ת' יב, ע, עד; 'ביאור הליקוטים', מהדורת תרצ"ה, בסיפורים שבתחילת הספר; 'דער אוצר פון יראת שמים' [ירושלים תשל"ט], כרך שישי, עמוד ריז; 'שיח שרפי קודש' ח"ב קטז).

בהמשך מזהיר רבינו את חתנו להזדרז בדבר – 'והכל תביא בעצמך לידי לקהלת קודש אומאן', וכמו כן מבקש ממנו בקשה נוספת: גם תשלח לי החפצים שלי – הם החפצים של רבינו שכנראה נשאו עד עתה בברסלב ולא הגיעו יחד עם רבינו בעת שנסע לאומן בתחילת הקיץ (וראה עוד בארוכה ב'ימי מוהרנ"ת' מד-מו. מן הראוי להתבונן בדברי מוהרנ"ת בעלים לתרופה' במכתב לבנו מיום ג' וישלח תקצ"ו – 'הלא ידעת כי כל החפצים של האדם הרוצה להתקרב לה' יתברך, ובפרט החפצים שלי כולם יקרים מאד ונוגעים כולם מאד לעבודת ה', ואי אפשר להאריך בזה').

הסיומת 'ותו לא מידי רק חיים ושלום', אופיינית מאד למכתביו של רבינו.

1.

מנאי אביכם הדורש שלומכם תמיד ומצפה לראותכם בחיים ושלום

נחמן מאומאן

זהו משפט הסיום של המכתב עם סגנון חתימה ייחודי שאין לו אח ורע בכל מכתבי רבינו האחרים המוכרים לנו כיום.

בכל אלה האחרים מתנוססת חתימתו הקדושה: 'נחמן במו"ה [= בן מורנו הרב] שמחה יצ"ו [= ישמרהו צורו ויחיהו] – שמו בקודש ושם אביו; ואילו במכתב דנן בחר רבינו הקדוש לחתום בשם העיר – 'נחמן מאומאן', כסגנון הנפוץ בקרב יהודי מזרח אירופה בעבר (דבר המוכר לנו היטב ממכתביו של מוהרנ"ת: 'נתן מברסלב').

העובדה כי רבינו בחותמו על המכתב דנן, חרג ממנהגו ולא צירף לחתימתו את שם אביו כפי שנהג בעבר, מעוררת את המחשבה להעלות תהייה: אולי לא היה האב עוד בין החיים ועבר לעולם שכולו טוב. שמא תאמר: מה בכך? במקום ברכת החיים – יצ"ו, יהיה מעתה – זצ"ל?! יתר על כן תקום ותשאל: וכי תאריך פטירתו של רבי שמחה, אביו של רבינו הקדוש – אינו ידוע?!

ובכן, לשאלה האחרונה – התשובה ברורה ונחרצת: קורות חייו של רבי שמחה לוטים בערפל, מעט מאד פרטים שררו אודותיו, 'נסתר' היה בחייו ואף לא ידע איש את קבורתו ויום הסתלקותו.

בשיחות רבות עם רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל, בעל המסורת המובהק בחסידות ברסלב בדור האחרון, צצו עלו תמיד

השאלות על רבי שמחה דנן: מתי הוא נפטר? היכן נקבר? ואף הוא היה נענה לעומת השואלים ואומר להם: 'רבי שמחה קבור במז'בוז' – למרות שהמקום המדויק לא ידוע, אולם יום ושנת פטירתו – לוטה בערפל'.
ובכן, יצאנו בעקבות דברי רבי לוי יצחק למסע חיפוש נמרץ, בניסיון להגביל לפחות את השנים, ולמצוא אימת מצאנו שמו בין החיים – ואימת בין המתים.

ויהי 'גבול השמאלי' לראשינו, ונפן ונעל לשנת תקפ"א, ויימצא כתוב בדף השער של הספר 'ליקוטי מוהר"ן' שההדיר מוהרנ"ת אז – הוותיק וחסיד מוה' שמחה זצ"ל, בברכת המתים.

משם דילגנו לשנת תקצ"ג, ונשימה את לבינו לנישואי נכד רבינו ר' שמחה ברוך (בנה של שרה בת רבינו) – עם בת דודתו רבקה מרים (בתה של אדל בת רבינו). [נאמר: הנה גיל הנישואין באותם ימים היה בגיל 14 בערך (כמבואר ב"מי התלאות" ג), ואם כן הרי שהחתן נולד בסביבות שנת תקע"ט, וכבר אז קיבל את השם 'שמחה' על שם רבי שמחה אבי רבינו.

מכל אלה הוצב גבול ברור כי לפחות בסוף שנות התק"ע – כבר לא היה רבי שמחה בחיים.
לאחר מכן פנינו לימן, ולאחר בירור מקיף תחמנו את הגבול הימני הלזה ב"ב מנחם-אב שנת תקס"ט, שבו מצאנו הזכרת שמו בברכת החיים – במכתב שכתב רבינו לבתו שרה ביום זה.

קעת נחזור לשאלה הראשונה.

אם כנים אנחנו בהשערותנו כי הסיבה להיעדרות שם האב מן המכתב החדש הוא עקב אי היותו בין החיים אז, נמצא כי ביום כתיבת המכתב – ראש חודש תמוז תק"ע, עדיין לא עברו י"ב חודש מאז נפטר האב, ואזכרת שמו במכתב רק תגרום לשאלה הלכתית ידועה, האם גם בכתיבה (המתקיימת לאחר שנת האבל) – צריך הבן להזכיר בצמוד לשם האב את הנוסח 'הריני כפרת משכבו' או לא. ממילא מסתבר מאד, כי רבינו הקדוש העדיף לוותר על אזכור שם האב, ו'לאפוקי נפשיה מפלוגתא' – כלשון הגמרא (ברכות לח, ב; פסחים קטו, א) וכמורגל בלשון הפוסקים. ומעתה לא הייתה לו כל אפשרות אחרת, רק לחתום בשם העיר בה אווה למושב לו – 'נחמן מאומאן' (ראה 'חיי מוהר"ן' קצז).

ברם יש להדגיש! נימוק הלכתי זה המבהיר את השוני בסגנון החתימה בין המכתבים, הינו רק לפי תפיסתנו ועניות דעתנו, אולם 'עצם כוונתו הקדושה אי אפשר להשיג', כי גְּבַהוּ שְׁמַיִם מְאָרָץ פֶּן גְּבַהוּ דְרַכּוּ מְדַרְכּוּנוּ ומחשבותיו ממחשבותינו. ברם תמכנו יתדותינו בכלל הנודע ומפורסם שהצדיק האמת מחבר שמים וארץ, ועליו נאמר (דברי הימים א' כט, יא): כִּי כָל בְּשָׁמַיִם וּבְאָרֶץ, ובכל הנהגה שלו – נגלות ונסתרות, הלכה וקבלה, רזין ורזין דרזין עד אין סוף ואין חזק, ואין להאריך (וראה 'חיי מוהר"ן' קלג: כי כל דבר ודבר שעשה, לעולם לא עשה דבר בשביל טעם אחד לבדו, רק בכל דבר שעשה היו בו כמה וכמה אלפים ורבות טעמים עליונים עמוקים ובוהים מאד! וראה עוד שם סימן ר, רה, ועוד רבות כאלה. והר"י).

ז.

ולפרוס בשלו' כל אנשי שלומינו ולהודיע לי מהחדושין שנתחדשו שם

בשולי המכתב דורש רבינו בשלום אנשי שלומו, ומסיים בבקשה להודיע לו מהחידושים שנתחדשו שם. במלה 'שם' מתכוון רבינו לברסלב, עיר מגוריו של ר' יוסקה חתנו, ששם גר רבינו בעצמו במשך תקופה ארוכה של קרוב לשמונה שנים, היא העיר שאת שמה העלה לגבהים וגילה בה ייעוד ותקווה כלליים: וְהִסְרֵתִי אֶת לֵב הָאָבֶן מִבְּשָׂרְכֶם – וְנִתְּתִי לְכֶם לֵב בָּשָׂר (= 'ברסלב', ע"פ יחזקאל לו, כו. ראה 'חיי מוהר"ן' שלט). ואף בכניסתו אליה ציווה לדורות: 'היום נטענו שם ברסלב'יר חסידים, ושם זה לא ישתקע לעולם, כי לעולם יהיו אנשי שלומינו נקראים על שם עיר ברסלב' (ראה 'חיי מוהר"ן' קטו). בעיר הזאת התקרב אליו תלמידו הגדול רבי נתן, ובה פעל גדולות ונצורות 'להשאיר שארית בארץ למען עשה כיום הזה להחיות עם רב' (שם).

גם בסוף ימיו כאשר יצא מברסלב להתיישב באומן, פנה לתלמידיו ואמר להם: 'תראו להתקבץ יחד ולהתפלל יחד,

הכתוב והמכתב

כי אם תתפללו בכוונה, אולי תוכלו להמשיך אותי לכאן עוד הפעם' (שם קפז). ואמנם, למרות שלא זכינו לחזרה הזאת, ובעוונותינו 'נלקח ארון האלקים ונסתלק אור ישראל', ואז התברר למפרע כי כל ימיו אשר עשה באומן היו הכנה להסתלקות הזאת ולעסוק שם בתיקון נשמות המתים והדורות ('ימי מוהר"ת' מה, מט, נח ועוד), עם כל זה לא עזב חסדו - גם - אֶת הַחַיִּים, ומרום גבהי מרומים הוא דורש שלומם וטובתם, ומבקש לשמוע 'מהחדושיך שנתחדשו שם'... משפט מרטיט לבבות זה, עדיין תקף לדורות, וגם בימינו אלה - כְּכֹלֹת נִפְץ יָד עִם קִדְשׁ (דניאל יב, ז) - בהסתרה שבתוך הסתרה, הנה גם אז - נִיּוֹשֵׁט הַמֶּלֶךְ לְאֶסְתֵּר אֶת שְׂרָבִיט הַזֶּהב, ועדיין עדיין חביבותיה גבן, דורש שלומנו וטובתנו ומבקש לשמוע חדשות מאתנו, וצועק בקול גדול דלא פסק: אהה! אל תתייאשו, אין ייאוש בעולם כלל, אל תפלו לעת זקנה.

ולהודיע לי מהחדושיך שנתחדשו שם'... מכל מקום אשר הוא שם... וּבְקִשְׁתֶּם מִשֵּׁם אֵת ה' אֱלֹהֵי-יְיָ וּמִצְאֲתָ!

ח.

את ההמשך כתב רבינו במאונך, בצדו הימני של המכתב.

ובאם שאין לך פנאי לבוא בעצמך מחמת בארדטשייב [= ברדיטשוב - העיר המפורסמת] תשלח לי המעות ע"י ר'

זלמן

נחמן הנ"ל

בקטע זה חוזר רבינו אל החתן ואל הבקשה הקודמת: והכל תביא בעצמך לידי לקהלת קודש אומאן, וכותב לו בנעימות: באם אין לך פנאי לבוא בעצמך עקב סיבה הקשורה לברדיטשוב (עסקים וכדומה), תוכל להסתפק בכך שתעביר את המעות שגבית עבורי - לידי ר' זלמן, והוא יביא אותם הנה. בין אנשי רבינו היו כמה אישים עם השם ר' זלמן, כך שקשה להכריע במי המדובר.

אספנו שלל - ויצאנו ברכוש גדול. כאמור, במאמר הבא נעסוק בליבון המשמעות הכוללת של המכתב ובנושא העיקרי שלו: גביית חובות, ואילו באלו שיבואו אחריו נתחקה אחר גלגולו המרתק של המכתב דנן, תוך השוואה לקורות שאר המכתבים של רבינו, אֶת אֶשֶׁר יִשְׁנֶנּוּ פֹה וְאֶת אֶשֶׁר אֵינְנוּ פֹה עִמָּנוּ הַיּוֹם.

רב תודות לד"ר אסתר ליבס, מנהלת 'אוסף-שלום' בספרייה הלאומית בירושלים, על חלקה הרב בגילוי המכתב. תודה מיוחדת לידידנו היקר רבי שמואל אברהם תפלינסקי, העומד לימיננו בכל עת, על חלקו המיוחד בפרשה. תודות לידידנו היקר רבי יהושע מונדשיין, המאלפנו בינה בכל עת, אשר סייע בעדנו לחקור את אותנטיות המכתב ולהעמיד דברים על דיוקם. לד"ר דוד אסף שהסיר את הערפל מעל מלים לועזיות שונות. לד"ר צבי מרק על הבהרת המושגים הנפלאה. ולחפץ בעילום שמו, שהשלים בחכמה בתבונה ובדעת, ויקלע אל השערה ולא החטיא.

המכתב התפרסם לראשונה בספר Photographing The Jewish Nation, Hanover & London 2009.

גם להם שלוחה בזה תודה.

כל פֶּעַל ה' לְמַעַנָּהוּ

אנו מעונינים להרחיב את מעגל מנויי הגליון. שילחו את הגליון למכריכם והציעו להם להצטרף לרשימת התפוצה.

גיליון מספר 10 יצא לאור אי"ה בליל יום ו', ט' באייר ה'תשע"ע.

© יו"ל על ידי מערכת "שיבולים" כל הערה, השגה, ביקורת, תגובה, הצעה, תתקבל בברכה.

כתובת המערכת: 7Shibolim@gmail.com

